
W. DROP

HET ARGUMENTUM AD HOMINEM ALS TEGENARGUMENT

Samenvatting*

In dit referaat behandel ik het argumentum ad hominem als een vorm van tegen-argumentatie. Argumentatie is de poging om geloof te vestigen in een propositie (claim) door middel van één of meer andere proposities (argumenten: datum en warrant). Argumentatie onderscheidt zich hierin van bewijsvoering, dat ze principieel niet-dwingend, principieel aan te vechten blijft. Tegenargumentatie is de poging om het geloof in de beargumenteerde claim weer teniet te doen, eveneens met behulp van proposities.

Argumentatie en tegen-argumentatie plaats ik in het kader van debat ten overstaan van derden, van een publiek. Op hún geloof, respectievelijk op het weer teniet doen daarvan, mikken argumentatie respectievelijk tegenargumentatie.

Wat kan nu een Opponent doen om te argumenteren tégen een beargumenteerde claim van de Proponent? Hij kan proberen proposities van P. te "vernietigen", of "buiten gevecht te stellen". Vernietigen is het sterkste resultaat. O. vernietigt een propositie van P. door de contradictie van die propositie zo te beargumenteren, dat die voor het publiek meer aannemelijk is dan de propositie (of door die contradictie door middel van zijn gezag meer aannemelijk te maken dan de propositie). Lukt dit, dan is de propositie van P. "vernietigd", weerlegd voor het publiek. Voor het publiek is dan aannemelijk dat P.'s propositie onjuist was.

O. kan ook proberen de propositie van P. "buiten gevecht te stellen". Dat is mogelijk met dié proposities (data, warrants, claims) die voor het publiek bij invoering in het debat op zichzelf noch aannemelijk, noch onaannemelijk zijn. Vermeldt P. een gegeven van klaarblijkelijk feitelijke aard dat voor het publiek onbekend is, en niet aannemelijk door "verwachtheid" (maar evenmin op voorhand onaannemelijk), dan moet het publiek zo'n gegeven op aannemelijkheid taxeren via het ethos (waargenomen "gezag": deskundigheid, betrouwbaarheid en wellicht nog meer factoren) van de Proponent. O. kan proberen zo'n gegeven buiten gevecht te stellen door het gezag van P. aan te vallen. Lukt hem dit overtuigend, dan betekent dit voor het publiek dat het P.'s gegeven niet op zijn gezag aannemelijk mag achten. Dat betekent weliswaar niet dat P.'s propositie onjuist is, maar wel dat die niet meer meedoet in P.'s argumentatie, dat ze geen ondersteunende waarde meer heeft.

Hoe kan nu O. het gezag van P. ten aanzien van een propositie wegnemen? Door het aan te vallen in de steunende factor. O. kan bijvoorbeeld P.'s deskundigheid om die propositie te doen aanvallen. Of P.'s betrouwbaarheid om een propositie te doen die een onbevooroordeelde beschrijving van een stand van zaken geeft; O. kan dan wijzen op P.'s belang bij de aanvaarding van de door hem gedane propositie. Deze rechtstreekse aanvallen op factoren in P.'s gezag noemen we argumenta ad hominem.

Het argumentum ad hominem kan zich ook richten tegen de klasse (in de zin van "verzameling") waartoe P. behoort. Dat zal met name het geval zijn bij een poging om een door P. aangevoerde warrant buiten gevecht te stellen, als het gaat om oordelende of stipulerende warrants (die immers vaak gezien kunnen worden als regels die het belang van een bepaalde groep dienen). Bij een argumentum ad hominem direct tegen de claim (met voorbijgaan aan P's argumentatie voor die claim) zal de ethosvermindering zo drastisch moeten zijn, dat die ongeacht P.'s argumentatie de doorslag geeft.

Wil een Opponent inderdaad een claim van P. *weerleggen*, dan is het winnend ingang doen vinden van een contradicerende propositie de enige methode. Het vernietigen of buiten gevecht stellen van argumenten, en ook het buiten gevecht stellen van de claim (door een direct argumentum ad hominem tegen de claim) betekent alleen dat de claim van P. wordt gereduceerd tot de status van een onondersteunde, betwifelbare propositie. In de praktijk is het verschil echter nauwelijks van belang. Als P. een claim verdedigt, dan was die niet bij voorbaat aannemelijk voor het publiek anders kon hij zich de moeite sparen. Zorgt O. er nu voor dat die claim wordt gereduceerd tot een onondersteunde uitspraak, dan is hij die claim ook wel "kwijt". Bij het publiek zal die claim zelfs minder waarschijnlijk zijn dan vóór het debat, omdat P.'s ethos ook nog lijdt door het verliezen.

Het argumentum ad hominem wordt in het algemeen beschouwd als een drogreden. Wanneer het publiek een propositie "weerlegd" acht, in plaats van alleen maar "bewijfelbaar gebleken", dan kan men zeggen dat het argumentum ad hominem een zekere bedrieglijke indruk heeft gevestigd.

Aan de andere kant bedenke men dat het argumentum ad hominem onmisbaar is, wanneer O. bij het publiek geen contradicerende argumentatie ingang kan doen vinden om P.'s proposities die hun aannemelijkheid ontlenen aan P.'s gezag, te bestrijden, dus wanneer O. geen voor het publiek aannemelijker data en/of warrants heeft, en ook niet meer gezag dan P. Het is rationeel aanvaardbaar om het aspect in het ethos (de "persoon") aan te vallen waarvan de Proponent "profiteert": aangenomen natuurlijk dat die aanval bestaat uit ware gegevens. Wil de aanval behalve rationeel ook fatsoenlijk mogen heten, dan zal O. eventuele nevenconsequenties van zijn aanval in geweten moeten kunnen verantwoorden.

Wanneer de aanval niet (precies) is gericht tegen de relevante autoriteitsaspecten kunnen we het argumentum ad hominem een drogreden noemen. Wanneer de consequenties van zo'n drogreden disproportioneel wondend zijn, kunnen we het een onfatsoenlijke drogreden noemen. En zoals elke argumentatie is ook het gebruik van het argumentum ad hominem zonder meer onfatsoenlijk, wanneer daarin de waarheid geweld wordt aangedaan.

Afdeling Taalbeheersing
 Instituut "De Vooy's"
 Rijksuniversiteit Utrecht

* In het *Tijdschrift voor Taalbeheersing*, 1^e jg 1979, zal een artikel verschijnen waarin de materie van het referaat nader is uitgewerkt.